
Àsia: el Japó, els «dragons» i la resta de països del sud-est asiàtic

---

PID_00272589

Noelia Parajuá Carpintero

Temps mínim de dedicació recomanat: 4 hores

Noelia Parajuá Carpintero

L'encàrrec i la creació d'aquest recurs d'aprenentatge UOC han estat coordinats pel professor: Albert Puig Gómez (2020)

Primera edició: febrer 2020
© Noelia Parajuá Carpintero
Tots els drets reservats
© d'aquesta edició, FUOC, 2020
Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona
Realització editorial: FUOC

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit dels titulars dels drets.

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Breu aproximació històrica. Transformacions econòmiques del segle xx	7
1.1. L'imperialisme a Àsia	7
1.2. El procés d'independència	9
1.3. Models de desenvolupament econòmic al segle xx.....	11
1.3.1. El Japó	11
1.3.2. Els «dragons de la primera generació»	13
1.3.3. Els «dragons de la segona generació»	15
1.3.4. Els països menys avançats	17
2. Panorama actual	19
2.1. Organització politicoterritorial i monetària	19
2.2. Principals indicadors demogràfics, socioeconòmics i mediambientals	21
2.2.1. Demografia	21
2.2.2. Producte interior brut (PIB), PIB per càpita i índex de Gini	23
2.2.3. Índex de desenvolupament humà (IDH) i índex de desigualtat de gènere (IDG)	24
2.2.4. Impacte mediambiental	26
3. Estructura productiva	27
3.1. El sector agrícola	27
3.2. La indústria	28
3.3. El sector de serveis	28
4. Aspectes comercials	30
4.1. Marc comercial	30
4.2. El comerç exterior de la regió	31
4.2.1. El pes del comerç exterior	31
4.2.2. El comerç de béns	31
4.2.3. El comerç de serveis	34
4.3. La participació en les cadenes globals de valor (CGV)	35
Resum	38
Bibliografia	41

Introducció

El sud-est asiàtic, com l'Amèrica Llatina, ha experimentat canvis profunds en els últims segles. Aquestes transformacions s'han produït en tots els àmbits. En l'econòmic, han esdevingut amb gran intensitat sobretot a partir del s. XX, a causa de les circumstàncies històriques de cada país i les dinàmiques globals. Tot això és de gran interès per entendre el seu estat actual.

L'objectiu d'aquest mòdul és apropar-nos a la realitat econòmica de la regió, centrant-nos concretament en el **Japó**; els coneguts com a «dragons de la primera generació» (**Singapur, Corea del Sud, Taiwan i Hong Kong**); els «dragons de la segona generació» (**Tailàndia, Indonèsia, Malàisia i les Filipines**); el **Vietnam, Laos, Myanmar, Cambodja i Brunei**.

El mòdul es divideix en quatre apartats. En el primer, revisarem breument els successos històrics que han marcat en gran manera el seu futur. Així mateix, estudiarem els models de desenvolupament econòmic implementats en l'últim segle. En l'apartat 2, ens centrarem en la situació actual. Veurem l'organització politicoterritorial i monetària, com també els principals indicadors demogràfics, socioeconòmics i mediambientals.

Tot això ens permetrà contextualitzar adequadament els apartats següents, de tall econòmic. En l'apartat 3, analitzarem l'estructura productiva per països, mentre que en l'apartat 4, plantejarem les característiques del seu comerç exterior.

Objectius

1. Documentar de forma concisa els esdeveniments històrics més importants que han succeït al sud-est asiàtic, mostrant la seva empremta en l'actualitat.
2. Identificar les estratègies de desenvolupament que s'han implementat des de la segona meitat del segle XX i les seves característiques principals.
3. Proporcionar una visió general i actual dels països de la regió, tenint en compte la seva organització política, territorial, monetària, demogràfica, socioeconòmica i mediambiental.
4. Analitzar la seva estructura productiva actual, identificant els sectors amb més pes en cada cas.
5. Explicar el context comercial en què es desenvolupa el comerç exterior de la regió, identificant els acords i aliances més importants.
6. Identificar les principals característiques del comerç de béns i serveis, i també el seu pes en el conjunt de les economies del sud-est asiàtic.
7. Abordar la integració dels països de la regió a les cadenes globals de valor (CGV).

1. Breu aproximació històrica. Transformacions econòmiques del segle xx

Com en el cas llatinoamericà, recapitular la història d'Àsia en poques pàgines és un gran desafiament. Ara bé, al mateix temps, és fonamental per tal de contextualitzar l'estudi actual de la regió. Malgrat les dificultats que presenta, i el risc de caure en simplificacions, en aquest apartat intentarem exposar els fets històrics més transcendents que s'han produït en aquesta part del món. Assenyalarem les particularitats de cada país quan sigui necessari, i prestarem especial atenció als models de desenvolupament implementats en l'últim segle, fins a la crisi de 1997.

1.1. L'imperialisme a Àsia

En primer lloc, cal assenyalar que Àsia és el bressol d'algunes de les primeres civilitzacions del món, i en els seus confins es formen grans imperis, com el turc, el persa, o el xinès –el domini del qual es va estendre durant centenars i milers d'anys.

A diferència d'Amèrica, els pobles asiàtics han mantingut històricament relacions econòmiques amb altres regions del món.¹ Aquesta circumstància, unida a l'existència d'estructures polítiques bastant sòlides, explica per què la **dominació europea a Àsia** pren la forma de **protectorat**² (i no de colònia) al principi. Més endavant, a partir del segle XVI, els països europeus van començar a posar les urpes a la regió, com a part del seu projecte expansionista.

Amb els anys, aquest procés s'intensificarà. Parlem així de l'«**imperialisme**», l'auge del qual es produeix al **segle XIX**. França, la Gran Bretanya i Holanda seran les potències colonitzadores per excel·lència. Mentre que el protagonisme segueix sent europeu, un aspecte que convé destacar és que també participen països d'altres regions –els Estats Units, Rússia i el Japó. El seu domini es va establir a la regió substituint les anteriors estructures politicoterritorials per colònies, sotmeses a la seva administració i interessos econòmics i polítics.

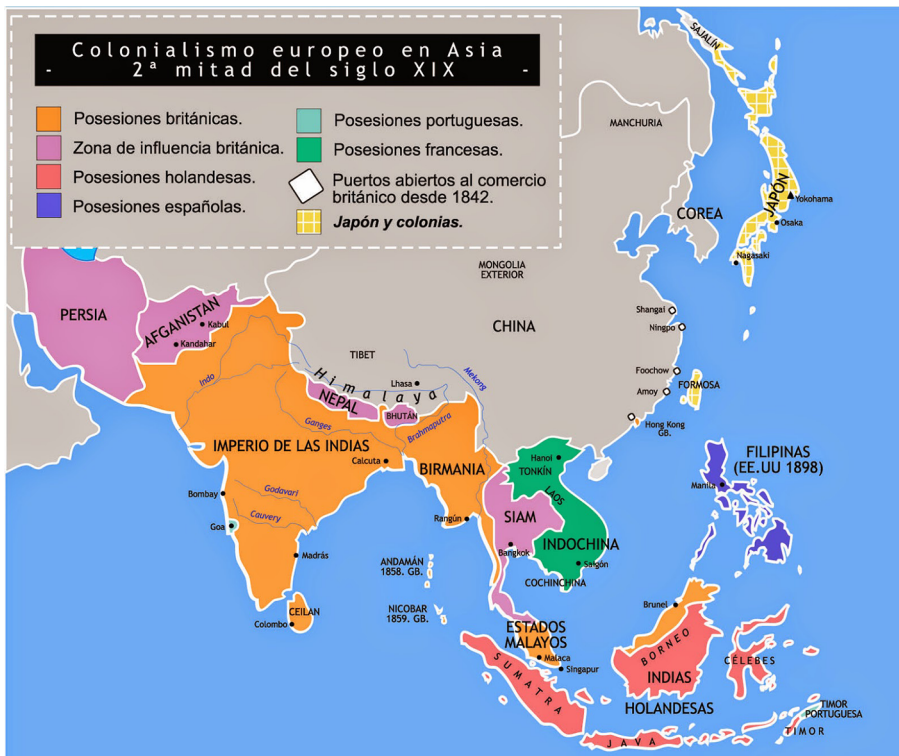
⁽¹⁾Per citar un exemple, la Ruta de la Seda (ara de nou a l'avantguarda després de la iniciativa xinesa, de la qual parlarem en el mòdul 4) data del segle I aC.

⁽²⁾Territori protegit diplomàticament o militarment per un estat o una entitat internacional més fort. A canvi d'aquesta protecció, el protectorat accepta algunes obligacions que varien en funció de la naturalesa real de la relació entre ambdues entitats. En la ficció legal, un protectorat és reconegut com un estat autònom, almenys en potència.

Àfrica

El continent africà també va ser objecte de les dinàmiques colonitzadores i imperialistes. Les disputes pel repartiment del territori africà van conduir a la Conferència de Berlín, celebrada el 1884 amb l'objectiu d'abordar aquesta qüestió.

Figura 1. Zones d'influència a Àsia de les potències imperialistes (s. XIX)

Font: <<https://www.pinterest.es/pin/311874342927108565/>>.

La colonització de finals del segle XIX va estar motivada principalment per dues qüestions:

1) La gran crisi econòmica iniciada el 1873 i que va afectar els països industrialitzats europeus i els Estats Units. Tots ells buscaven amb afany nous mercats per a la venda de les seves reserves de mercaderies i destinacions per als seus abundants capitals acumulats.

2) El desenvolupament de la Segona Revolució Industrial, i la necessitat de certes matèries primeres –escasses o inexistents als països industrialitzats– per als nous procediments. Atès que el nivell de producció depenia del poder d'una nació, els governs van assumir com un «assumpte d'estat» la garantia del seu subministrament. D'aquesta manera, van fer seus els interessos dels capitalistes, involucrant-se en les seves disputes territorials.

Per concloure aquest apartat, parlarem del cas particular del **Japó**. Pot cridar-nos l'atenció que, a diferència de la resta de territoris asiàtics, el país nipó va patir una altra mena de sort. És més, el Japó va dur a terme el seu propi projecte expansionista. Iniciat molt abans, en la lògica de les relacions amb l'Imperi Xinès entre el segle VII i VIII,³ el Japó va annexar Formosa (ara Taiwan) després de derrotar a la Xina el 1895. També es va enfrontar a Rússia, però del conflicte en va sortir victoriós i va aconseguir el domini de Corea (1905) –que va ser administrada com un protectorat– i va expandir la seva zona d'influència sobre les illes properes.

⁽³⁾ Aquests es van modificar, com veurem en el mòdul 4, una vegada que la Xina es va debilitar a causa de l'atac anglès a la guerra de l'Opi de 1842.

Cal assenyalar que, el 1853, el Japó va ser assetjat militarment pels Estats Units, que va imposar la seva obertura al comerç internacional a través del tractat de Kanagawa (1854). Aquest escenari va propiciar un procés de canvi profund en la seva estructura política i social, coneguda com la Restauració Meiji.

Aquest procés va implicar un sorprenent desenvolupament industrial i militar (situant-se en un nivell de potència a finals del segle XIX), l'abolició de certs privilegis dels feudals i samurais i l'establiment d'una constitució, iniciativa del mateix emperador Meiji.⁴ Alguns autors parlen així de la «modernització» o «occidentalització» del Japó. Si bé, no hem de perdre de vista que l'objectiu final era el d'aconseguir una nació rica i un exèrcit fort per a protegir-se contra la dominació occidental amenaçant.

⁽⁴⁾La Constitució es va inspirar en el model alemany, i va anar acompanyada de la creació d'una assemblea general, un sistema judicial i un sistema de policia nacional.

1.2. El procés d'independència

Encara que a finals del segle XIX es comença a engendrar un procés d'independència de les colònies asiàtiques, vinculat a una clara oposició cap a l'Occident imperialista i opressor, seran les dues Guerres Mundials les que crearan l'escenari propici per al seu aflorament.

Els conflictes entre les potències colonitzadores només van fer que empitjorar al llarg dels anys. Ni la Conferència de Berlín ni altres acords posteriors van servir per a resoldre els enfrontaments.⁵ La **principal causa de la Primera Guerra Mundial** va ser precisament la lluita pels territoris colonials. Paradoxalment, aquesta també serà la seva sentència de mort. La Gran Guerra va comportar la ruptura del sistema colonial, a causa de l'afebliment dels països europeus.

⁽⁵⁾Les disputes pel domini del territori asiàtic van ser múltiples i protagonitzades per nombroses nacions. Anteriorment, vam veure el cas del Japó, enfrontat amb la Xina i Rússia. Altres exemples són la guerra hispano-estatunidenca pel domini de les Filipines, o els conflictes bèl·lics entre Portugal, Holanda i la Gran Bretanya en el cas d'Indonèsia.

La **Segona Guerra Mundial** multiplicarà els efectes de la primera, provocant el col·lapse definitiu dels imperis europeus i el japonès. Com ja sabem, Europa perd la seva hegemonia en el món (ara en mans estatunidenques), i el nou marc internacional, en el qual apareix l'Organització de les Nacions Unides (ONU), impulsen el «**procés de descolonització**» (Muñoz, 2011).

En el cas asiàtic, mostrarà la seva **magnitud màxima** entre el final de la Segona Guerra Mundial (1945) i la Conferència de Bandung (1955):

- De l'Imperi Britànic es van independitzar **Myanmar**, el 1948, i **Malàisia**, el 1957. **Brunei**, protectorat britànic des de 1888, s'independitzarà una mica més tard, el 1984.
- L'actual **República d'Indonèsia** va aconseguir la independència de l'Imperi Holandès el 1949.

Tailàndia

Tailàndia és l'únic país de la regió que mai ha estat colonitzat per les potències europees.

- La península d'Indoxina, la possessió més valuosa de l'Imperi Francès va veure independitzar-se els seus territoris, **Laos** el 1949, **Cambodja** el 1953 i el **Vietnam** el 1954.

En la majoria dels casos, la conquesta de la independència va suposar enfrontaments armats entre els nous estats i les metròpolis, amb algunes excepcions en el cas de l'Imperi Britànic.

No obstant això, l'enfrontament politicoideològic entre el bloc capitalista i el socialista es va fer notar a la regió. La guerra de Corea (1950-1953) i la del Vietnam (1955-1975) en són una mostra. Mentre que del primer conflicte sorgiran les dues Corees (Corea del Nord, amb un règim comunista; Corea del Sud, amb un règim capitalista); al Vietnam triomfarà el socialisme després d'una llarga i sagnant guerra.

Els casos especials de Singapur, Taiwan i Hong Kong

- El territori en el qual s'assenta **Singapur** va ser històricament un port malai, tot i que va canviar de mans en nombroses ocasions. El 1819, els britànics van fundar la moderna Singapur com una colònia comercial. Després del procés de descolonització va passar a formar part de Malàisia (1963). Aquesta situació va durar poc temps: dos anys més tard, el 1965 es crearà la nació independent de Singapur.
- El cas de **Hong Kong** és més complex. Històricament, ha estat sota el domini de l'Imperi Xinès. Amb la derrota xinesa en la Primera Guerra de l'Opi, Hong Kong va ser cedit als britànics –el tractat de Nanjing (1842). La Segona Guerra de l'Opi (1868), de la qual la Gran Bretanya també en surt victoriosa, tindrà com a conseqüència la cessió de nous territoris, que s'annexaran a Hong Kong, establint així una nova colònia de dimensions més grans. Aquesta situació s'estendrà fins al 1945, moment en què s'inicia el procés de descolonització, amb la consegüent reunificació amb la Xina que culmina amb la signatura de la Declaració Conjunta Sino-britànica. Va ser un procés pacífic i aplaudit en l'àmbit internacional. El 1997, va entrar en vigor la Llei fonamental de Hong Kong, com a norma bàsica d'aquesta regió de la Xina. La seva relació amb la Xina queda sota el principi denominat «un país, dos sistemes»⁶ (López López, 2009).
- La trajectòria de **Taiwan** és possiblement la més convulsa i polèmica. L'illa estava habitada pels pobles austronesis quan al segle XVI van arribar per primera vegada els portuguesos, batejant-la com a *Formosa* (Pereira Pinto, 2004). No obstant això, al segle següent, els manxús⁷ van expulsar els occidentals, i l'illa va passar a formar part de l'Imperi Xinès. La derrota xinesa en la Primera Guerra Sino-japonesa (1885) va ocasionar la cessió de Taiwan al Japó, esdevenint part de l'Imperi Nipó durant els següents 50 anys. Després de la Segona Guerra Mundial, Taiwan va passar de nou a la Xina, ara governada pel Partit Comunista Xinès (PCX). Des de llavors, la situació interna de l'illa es caracteritza per un «estira-i-arronsa» entre el Govern xinès i els taiwanesos. En els anys vuitanta van aconseguir importants avenços en el procés de democratització, amb la fundació del primer partit de l'oposició –el Partit Democràtic Progressista (PDP)– i l'aixecament de la llei militar xinesa. En la dècada següent, es van celebrar les primeres eleccions legislatives i presidencials. Des de llavors, el PDP i el partit Kuomintang (KMT, més proper a la Xina) s'han alternat en el poder. La relació entre Taiwan i la Xina també es caracteritza pel principi «un país, dos sistemes». Si bé, segueix sent una qüestió latent i amb un futur –aparentment– incert de moment.

La Conferència de Bandung (1955)

Representa la voluntat dels països asiàtics i africans independitzats recentment de fer valer la seva sobirania, amb un clar rebuig als intents de neocolonització per les potències occidentals i el seu projecte de desenvolupament global de postguerra. En aquesta es van tractar temes com la cooperació econòmica i cultural, els drets humans o la recerca de la pau. Igualment, es considera el germen del Moviment de Països No-alineats (1960), com un bloc neutral davant de la bipolaritat en el marc postbèl·lic de la guerra freda (Molina Medina, 2015).

⁽⁶⁾Sota aquest principi, Honk Kong compta amb independència judicial, la seva pròpia legislatura, sistema econòmic i moneda. Mentrestant, la política exterior i de defensa van a càrrec del Govern xinès.

⁽⁷⁾Es denomina *manxús* al grup ètnic originari de la regió xinesa de Manxúria. Els manxús van establir la dinastia Qing que va governar l'Imperi Xinès des de 1644 fins a 1911.

1.3. Models de desenvolupament econòmic al segle XX

Fins ara ens hem centrat en els canvis de caràcter politicoterritorial que han experimentat els països de la regió. A continuació, veurem les principals transformacions econòmiques que han anat de la mà, i concretament, les que es van dur a terme a la segona meitat del segle XIX.

En la literatura, sobre aquesta qüestió, s'acostumen a identificar **quatre grups de països**, classificats en funció del tipus de metamorfosi econòmica i del moment en què es produeix:

- 1) El Japó.
- 2) Els «dragons de la primera generació» (Hong Kong, Taiwan, Singapur i Corea del Sud).
- 3) Els «dragons de la segona generació» (Tailàndia, Indonèsia, Malàisia i les Filipines).
- 4) Els països en transició (el Vietnam, Laos, Cambodja i Myanmar) i, com a cas específic, Brunei.

1.3.1. El Japó

Com vam veure a l'apartat anterior, el Japó ja tenia una base industrial significativa abans de la Segona Guerra Mundial. Aquest fet explica, en bona part, per què és el primer de la regió en aconseguir un important creixement econòmic a la segona meitat del segle XX. La seva història econòmica en aquest període de temps s'acostuma a dividir en tres fases (vegeu taula 1).

Taula 1. Fases de les transformacions econòmiques del Japó

Període	Fase
1945-1956	Intervencionisme
1956-1973	El «miracle econòmic»
1974-1991	Ajust i reconversió
1992-2001	Crisi 1992 i recessió

Font: elaboració pròpia a partir de Bustelo *et al.* (2004).

L'escenari postbèl·lic es va caracteritzar per una forta **intervenció estatal** en l'economia, en què es van establir les bases –tant econòmiques com institucionals– per a l'enlairament posterior. En la reconstrucció del país nipó, els Estats Units van jugar un paper fonamental.

Amb aquest equipament, es va impulsar la indústria pesant, el desenvolupament del comerç interior (restringint les importacions i la inversió directa estrangera) i el foment de les exportacions de manufactures. D'aquesta manera, s'aplica el model d'**industrialització per substitució d'importacions (ISI)**.

Aquesta conjuntura interna, juntament amb un entorn favorable extern,⁸ van propiciar l'anomenat «**miracle econòmic japonès**», amb què es designa el període del 1956 al 1973, i en el qual el país va observar una millora econòmica espectacular. En aquests anys, el producte nacional brut (PNB) es va multiplicar per vuit, i el PNB per càpita es va quadruplicar. La productivitat laboral també es va incrementar extraordinàriament.

La crisi internacional del petroli de 1973 posarà fi a aquesta etapa, i en començarà una en què el ritme de creixement serà més baix. Aquesta es coneix com la fase d'**ajust i reconversió**, que finalitzarà el 1991. Les raons d'aquest canvi de paradigma tenen a veure amb el següent:

- 1) l'apreciació del ien (derivada de l'apreciació del dòlar),
- 2) l'augment dels preus de l'energia,
- 3) la creixent competència de les noves economies asiàtiques industrials, i
- 4) els creixents problemes mediambientals.

Davant d'aquesta nova situació, el Govern nipó va emprendre una sèrie de mesures. Aquestes inclouen la reconversió industrial a sectors menys contaminants i més intensius en capital i tecnologia (com la robòtica i la informàtica); la millora dels processos de producció (amb la implementació de la política *defectes 0*); i una política fiscal i monetària expansiva. La resposta del sector públic va ser, indubtablement, clau per a la recuperació.

No obstant això, no totes les mesures van ser tan reeixides. A mitjans dels anys vuitanta es va dur a terme la **desregulació del sector financer**.⁹ Això, juntament amb una política monetària expansiva, ocasionaria la creació de l'anomenada «**economia de la bombolla**». És a dir, hi ha un auge desorbitat dels preus borsaris i immobiliaris, derivat a la vegada d'un *boom* del crèdit.

Aquesta serà la causa principal dels mals que aguitaran l'economia japonesa durant les dècades següents. Entre 1990-1991 es produirà l'**esclat de la bombolla**, donant pas a un episodi de recessió, amb conseqüències negatives per a

El Pla Dodge

El 1949, les autoritats estatunidenques van imposar el pla d'estabilització *Dodge*, a través del qual es van crear l'Agència de Planificació Econòmica, el Ministeri de Comerç Internacional i Indústria (MITI) i l'Organització del Comerç Exterior del Japó (JETO). A més, el 1951 es van crear diversos bancs especialitzats i es va establir el ien.

⁽⁸⁾Entre els factors externs hi ha (1) l'accés a la tecnologia occidental (gràcies a la cooperació amb els Estats Units); (2) la guerra de Corea, que va ser font de grans encàrrecs a la indústria japonesa; (3) el creixement de l'economia mundial i del comerç internacional; i (4) la relació d'intercanvi favorable.

⁽⁹⁾La desregulació financera va consistir fonamentalment en la liberalització de bons a l'estranger, dels tipus d'interès i dels mercats interns d'actius financers. En conseqüència, es va reduir la proporció de préstecs bancaris destinats al finançament d'activitats industrials (és a dir, a l'economia real), a favor d'altres activitats financeres (o economia fictícia).

l'economia real. Així doncs, la producció i el treball disminuiran, i es fregarà la deflació. La situació també es veurà agreujada per una nova apreciació del ien (que va perjudicar les exportacions) i la caiguda del consum intern (derivada de la saturació del mercat intern).

Des de llavors, el Japó s'ha caracteritzat per l'aplicació de **polítiques fiscals i monetàries expansives**. D'aquesta manera, amb l'objectiu d'impulsar la inversió, el consum i el treball, s'han implementat programes ambiciosos de despesa pública. I per tal de perseguir el final de la deflació i la depreciació del ien, el Govern ha augmentat la massa monetària. Al mateix temps, s'han dut a terme reformes estructurals consistents en la **desregulació i liberalització comercial**, com també el foment de les **privatitzacions**. Aquestes polítiques es coneixen com a «**Abenomics**», al·ludint al primer ministre nipó, Shinzō Abe, que ocupa aquest càrrec des de 2012 i ha estat el seu principal impulsor.

1.3.2. Els «dragons de la primera generació»

L'expressió «dragons de la primera generació» fa referència a **Hong Kong, Taiwan, Singapur i Corea del Sud**. Aquests quatre països es caracteritzen pel següent:

- 1) Ser els següents cronològicament en augmentar el creixement a la regió, iniciant el seu enlairament en la **dècada dels anys seixanta**.
- 2) La important intervenció de l'Estat en les seves economies.
- 3) Menys dependència de la inversió estrangera (en relació amb els «dragons de la segona generació»).
- 4) Haver assolit un gran progrés econòmic i social en les dècades properes al seu enlairament.

Seguidament, veurem les particularitats de cada cas.

Taiwan i Corea del Sud presenten una trajectòria paral·lela. Després d'una primera etapa de reconstrucció, en el cas de Taiwan, després de la Segona Guerra Mundial, i en el cas de Corea, després de la guerra de Corea, s'implementa un model d'**industrialització per substitució d'importacions (ISI) primari** –és a dir, basat en béns de consum bàsics i peribles, com ara aliments i tèxtils. En ambdós casos, el paper de l'Estat serà fonamental.¹⁰

En la dècada següent, l'ISI serà substituït per una estratègia d'**industrialització orientada a les exportacions (IOE) primària**, impulsada, entre d'altres, per la saturació del mercat intern. La crisi del petroli de 1973 va propiciar el final d'aquest model i el canvi cap a l'ISI secundari, ara prioritant la indústria energètica, siderúrgica, petroquímica i naval. Uns anys més tard, en la dècada dels vuitanta, es reprèn l'IOE. No obstant això, el model va ser diferent de l'anterior,

El debat al voltant de l'«obsessió» pel creixement

La doctrina «Abenomics» segueix una lògica fonamentalment productivista, l'objectiu principal de la qual és el creixement (del PIB). Aquest enfocament és criticat per nombrosos economistes, que el consideren obsolet i inadequat per afrontar els desafiaments actuals com les creixents desigualtats socials o la degradació mediambiental. Economistes com Raworth (2018), Stiglitz, Sen i Fitoussi (2011) assenyalen la necessitat que els governs fixin objectius que condueixin a una veritable prosperitat equilibrada.

En aquest context, també sorgeix el paradigma del **decreixement**. Un llibre de referència en aquest aspecte és *De-growth, a vocabulary for a new era* (Giacomo d'Alisa, 2014). La idea bàsica que recolzen els seus autors queda capturada en la següent cita:

«El crecimiento económico no solo se está volviendo cada vez más difícil en las economías avanzadas, sino que es social y ecológicamente insostenible. El cambio climático, el estado del bienestar o los lastres sociales que se han perpetuado por años se están sacrificando para apaciguar el "dios del crecimiento"».

⁽¹⁰⁾A Taiwan, per exemple, les empreses públiques van dur a terme més de la meitat de la producció industrial.

caracteritzat per una diversificació de les exportacions cap a productes més intensius en capital i tecnologia. Parlem així de l'**IOE secundari**, basat en béns de consum duradors o no peribles (electrodomèstics, automòbils...).

A partir d'aquest moment, la trajectòria taiwanesa i la sud-coreana divergiran significativament. En el primer cas, des dels anys noranta, **Taiwan** va iniciar un ajustament a les noves tendències de la globalització. Davant la impossibilitat de competir en la indústria manufacturera, es va instaurar l'anomenada «**economia del coneixement**», basada en els serveis i la reorientació cap als productes de tecnologia de la informació. D'aquesta manera, Taiwan es va convertir en el tercer productor de tecnologies de la informació a mitjans de la dècada.

Pel que fa a Corea del Sud, convé ressaltar la forta liberalització comercial i financera, acompanyada a més d'una gran desregulació, duta a terme als vuitanta. Aquest procés, qualificat d'accelerat i desordenat, va col·locar el país en una situació de gran vulnerabilitat. En conseqüència, mentre que la **crisi especulativa de 1997** va passar gairebé inadvertida a Taiwan, Corea del Sud va patir un cop important en la seva economia, que marcarà de forma notable el seu futur en els pròxims anys.

Quant a **Hong Kong**, és important tenir en compte que històricament va exercir una funció d'intermediari entre la Xina i la resta del món. Aquesta situació d'«entrepôt» determinarà fonamentalment les seves decisions, depenent al final de la posició de cara a l'exterior de la Xina.

Quan Mao arriba al poder i la Xina redueix el seu comerç exterior, Hong Kong instaura un model de **IOE primària** (1950-1955). Sense recursos naturals, ni agricultura i amb un petit mercat interior, l'IOE va ser l'única opció. No va ser fins als **anys setanta** quan es va produir el seu canvi al sector de serveis, convertint-se en un centre financer internacional.

En el període **1985-1997**, amb l'obertura creixent de la Xina, va recuperar la **funció d'intermediació comercial**. En aquests anys, Hong Kong veu augmentar significativament les seves reexportacions entre la Xina i la resta del món. La Xina també es converteix en la principal destinació de les seves inversions. Paral·lelament, Hong Kong comença la seva **desindustrialització**, i es consolida com una economia de serveis, principalment relacionats amb l'activitat financera i el sector manufacturer de la província xinesa de Guangdong. Des de finals de la dècada dels noranta i fins als nostres dies, els **serveis financers** començaran a guanyar pes en la seva economia.

Finalment, **Singapur** implementarà una estratègia ISI primària als anys cinquanta. No obstant això, com Hong Kong, la manca de recursos naturals i l'estretor del seu mercat interior van provocar el fracàs del model. Per això, el 1965 va fer un gir cap a l'IOE primària. Aquesta etapa s'estén fins al 1978,

durant la qual el país s'industrialitza. Tot i que, des de mitjans dels seixanta, s'ajustarà al procés incipient de relocalització industrial cap a països de salaris baixos. Així comença Singapur a invertir a l'exterior.

A mitjans dels anys vuitanta, va iniciar una nova fase protagonitzada per la reconversió cap a la **indústria electrònica**. En un context internacional favorable, i amb unes decisions encertades del Govern, van aconseguir bons resultats. El sector electrònic es consolidarà a partir dels noranta com un sector estratègic de l'economia de Singapur.

Taula 2. Estratègies de desenvolupament dels «dragons de la primera generació» (1950-1980)

	1950	1960	1970	1980
Taiwan	ISI 1	IOE 1	ISI 2	IOE 2
Corea del Sud	ISI 1	IOE 1	ISI 2	IOE 2
Hong Kong	IOE 1	IOE 2		
Singapur	ISI 1	IOE 1		IOE 2

Font: Bustelo *et al.* (2004).

1.3.3. Els «dragons de la segona generació»

Sota la denominació «dragons de la segona generació», s'hi inclou **Malàisia, Tailàndia, Indonèsia** i les **Filipines**. A diferència dels altres «dragons»:

- 1) Van iniciar el seu enlairament en la **dècada dels vuitanta**.
- 2) La intervenció de l'Estat serà important, però menor.
- 3) Dependran, en gran manera, de la inversió estrangera.
- 4) Aconseguiran un progrés econòmic i social més modest.

Malàisia, Tailàndia i les **Filipines** han seguit un recorregut bastant similar. Els tres països es caracteritzen per implementar una estratègia d'**ISI primària**, iniciada als anys cinquanta (en el cas filipí) i als seixanta (en els casos malai i tailandès), i per fer un gir cap als models d'**orientació exportadora** a la dècada següent.

Mentre que Tailàndia i les Filipines orbitaran en l'IOE primària i secundària en els anys següents (vegeu taula 3), Malàisia perseguirà una segona ISI, amb un fort impuls del Govern en l'avanç tecnològic i la producció de béns amb un valor afegit més gran.

La **inversió estrangera directa (IDE)** va jugar un paper decisiu a la regió. Només a Tailàndia, el capital finançat per l'ISI primària va ser majoritàriament nacional. Així doncs, des de finals dels cinquanta fins a finals dels vuitanta, la regulació i la cooperació entre el Govern i el sector bancari van ser clau per a canalitzar l'estalvi a les inversions prioritàries en la indústria.

Una altra característica de l'IDE va ser que **no va implicar la transferència tecnològica**. En un primer moment va tractar d'aprofitar-se de la mà d'obra 'barata' i, en una segona etapa, d'activitats principalment especulatives. Aquest factor, juntament amb la forta liberalització i desregulació comercial i financera que van emprendre els estats del sud-est asiàtic, van ser el germen de la crisi de 1997.

Indonèsia, en ser una **regió petrolera**, es diferencia substancialment dels altres «dragons de la segona generació». Després de la implementació d'un ISI primari als anys seixanta, el seu enlairament es produirà com a resultat de l'augment dels preus del petroli el 1973. Mentre que per a la resta de països aquesta pujada va suposar un contratemps en les seves economies, a Indonèsia va servir per a finançar l'ISI secundària. La gestió estatal va ser clau en aquest sentit. Els ingressos petrolers derivats de les exportacions de petroli¹¹ es van invertir en educació, infraestructura, desenvolupament rural i projectes industrials.

⁽¹¹⁾ Les exportacions de petroli van representar ¼ dels ingressos d'exportació i més del 60% dels ingressos governamentals.

Amb la caiguda dels preus del petroli (1983), el país es veu obligat a canviar d'estratègia. Es va implantar un IOE primari, seguit d'un IOE secundari als anys noranta. Com la resta de nacions de la regió, en aquest període s'intensifica la liberalització comercial i financera, i la desregulació, amb els resultats habituals d'aquests programes.

Taula 3. Estratègies de desenvolupament a Malàisia, Tailàndia, Indonèsia i les Filipines (1950-1990)

	1950	1960	1970	1980	1990
Malàisia		ISI 1	IOE 1	ISI 2	IOE 2
Tailàndia		ISI 1	IOE 1		
Indonèsia		ISI 1	ISI 2	IOE 1	IOE 2
Filipines	ISI 1		IOE 1		IOE 2

Font: Bustelo *et al.* (2004).

La crisi de 1997: causes i respostes

El 1997, els països del sud-est asiàtic van ser l'escenari d'una greu i profunda crisi financera que va abatre les seves economies en els anys posteriors. Aquest esclat es va produir a Tailàndia, però aviat es va estendre per tota la regió: Malàisia, Indonèsia, Corea del Sud... Les seves conseqüències immediates van ser la caiguda de la moneda nacional, els índexs borsaris i el flux de capital/crèdit internacional (que van deixar els països tan aviat com van arribar). A llarg termini, els efectes van ser devastadors per a la població, atès que va augmentar l'atur, la pobresa i la desigualtat.

Les **explicacions** de les seves causes continuen sent discutibles, lligades tant a factors interns com externs. No obstant això, hi ha consens que la gran **desregulació financera** estava darrere del *boom* del crèdit i de la bombolla immobiliària i borsària.

Quines respostes van donar els principals països afectats?

- La majoria dels països van acceptar «el paquet de mesures de l'FMI», basat en polítiques fiscals i monetàries restrictives, liberalització, privatització i desregulació.
- Malàisia serà l'únic país que no accepta el «paquet». En canvi, va aplicar l'anomenat «pla de recuperació econòmica nacional, NERP». Les mesures eren fonamentalment contràries a les recomanacions de l'FMI: estímul fiscal, política monetària expansiva, controls de capital (tot i que aquests eren contradictoris amb altres mesures que se'guien incentivant l'IDE sense restriccions).

1.3.4. Els països menys avançats

En aquest últim apartat veurem breument la trajectòria dels països de la Indoxina francesa (**Cambodja, Laos, el Vietnam i Myanmar**). Aquest grup de nacions difereix dels països que hem vist fins ara per haver aconseguit un **progrés econòmic i social en general més modest**, i per haver iniciat les seves transformacions més tard. Les polítiques de canvi es van emprendre entre els anys setanta i vuitanta, però van florir als **noranta**.

La **causa principal** d'aquest retard és cosa dels **conflictes bèl·lics** dels anys seixanta i setanta (la guerra del Vietnam, 1955-1975, i les tensions de la guerra freda a Laos i Cambodja).¹² Aquests van suposar la destrucció d'infraestructures, l'abandonament de terres de cultiu –els bombardejos van ser especialment intensos a les zones rurals–, la infrautilització de la capacitat industrial, l'empitjorament de la situació sanitària i educativa, i la pèrdua de nombroses vides. Myanmar, que no va patir enfrontaments des de la independència, va poder avançar més socialment i econòmicament.

Per tant, fins que la situació no es va calmar, els governs van ser incapaços d'emprendre **plans de desenvolupament substancials**. Aquests es basaven principalment en mesures d'estabilització macroeconòmica i una obertura comercial i financera ordenada. Tot això va permetre que la regió progressés de forma notable socialment i econòmicament, fins a la crisi de 1997, que indirectament va afectar la regió per les relacions comercials amb els països de la zona que sí que estaven directament perjudicats.

Entre ells, destaca el cas del Vietnam. Després de les reformes de *doi-moi* sota el règim de planificació central comunista (1986-1997), es va aconseguir un important progrés econòmic i social. La pobresa es va reduir del 70% en la dècada dels vuitanta, al 32% el 2000. A més, el Vietnam va assolir la universalització de l'educació primària, aconseguint un nivell educatiu molt superior en comparació al d'altres països amb el mateix nivell per càpita, que a la vegada va contribuir a mantenir una distribució molt equitativa de la renda.

Finalment, farem algunes pinzellades sobre el cas de **Brunei**. Una dada clau per entendre la seva trajectòria és que disposa de reserves de petroli. Fins a la seva independència el 1984, el Govern de Brunei va implementar plans estatals

⁽¹²⁾Cambodja va ser el país on els conflictes es van perpetuar. Després de la seva independència el 1954, i d'un breu període de certa estabilitat econòmica i política, el cop d'estat de 1970 va donar pas a gairebé vint anys de conflictes nacionals i internacionals: primer, el règim dels militars colpistes, recolzats pels Estats Units; en segon lloc, sota el sagnant Estat revolucionari dels Khmers rojos; i, finalment, sota el Govern vietnamita d'ocupació comunista, fins al 1989. No serà fins al 1993 que es van celebrar les primeres eleccions de la jove democràcia cambodjana actual.

que promouien la diversificació econòmica (ISI) i el desenvolupament social, amb resultats destacats. Serà a partir de la caiguda dels preus del petroli, quan s'iniciarà una estratègia orientada a l'exportació.

L'última etapa que s'acostuma a identificar correspon al període postcrisi del 1997. Brunei es va veure afectat no de forma directa, sinó indirectament a causa de les importants relacions comercials amb els seus països veïns.¹³ Des de llavors, un dels seus objectius principals és augmentar la diversificació econòmica del país.

⁽¹³⁾Pels voltants de la crisi de 1997, el 40% de les exportacions de Brunei es dirigien al Japó, el 14% a Tailàndia i el 12% a Corea del Sud.

2. Panorama actual

En aquest apartat, farem una radiografia de la situació actual dels països del sud-est asiàtic, com a resultat dels processos que hem vist en l'apartat anterior. Adoptarem una perspectiva multidimensional, tenint en compte la configuració politicoterritorial actual a la regió, els seus sistemes monetaris i les principals característiques demogràfiques, socioeconòmiques i mediambientals.

2.1. Organització politicoterritorial i monetària

En relació amb les formes d'estat i de govern, la convulsa història viscuda al sud-est asiàtic ha provocat un escenari variat i heterogeni. Només en el primer cas podem afirmar que l'**estat unitari** és la modalitat predominant (amb l'excepció de Malàisia i les dues regions administratives especials de la Xina: Taiwan i Hong Kong).

Les **formes de govern** es divideixen principalment entre estats **parlamentaris** i **presidencialistes**, que acostumen a anar al costat d'un règim monàrquic –en el primer cas–, i d'una república –en el segon– (vegeu taula 4). Tanmateix, al Vietnam i a Laos hi ha un govern **comunista**, que com es podria esperar pren la forma de república. A la regió també hi ha un dels pocs règims absolutistes que encara persisteixen en el món: el sultanat de Brunei.

Taula 4. Formes d'estat i govern al sud-est asiàtic

País	Forma estado	Forma gobierno
Japó	Unitari	Parlamentari - Monarquia
Hong Kong	Regió administrativa especial de Xina: presidencial	
Taiwan	Regió administrativa especial de Xina*: semipresidencial	
Singapur	Unitari	Parlamentari - República
Corea del Sud	Unitari	Presidencialista - República
Tailàndia	Unitari	Parlamentari - Monarquia
Indonèsia	Unitari	Presidencialista - República
Filipines	Unitari	Presidencialista - República
Malàisia	Federal	Parlamentari - Monarquia
Vietnam	Unitari	Comunista - República socialista
Myanmar	Unitari	Presidencialista - República
Cambodja	Unitari	Parlamentari - Monarquia
Laos	Unitari	Comunista - República socialista

Font: elaboració pròpia amb dades de l'ICEX i la CIA, *The World Factbook*.

País	Forma estado	Forma gobierno
Brunei	Unitari	Absolutista – Monarquia o sultanat

Font: elaboració pròpia amb dades de l'ICEX i la CIA, *The World Factbook*.

Com hem esmentat en l'apartat 1.2, Hong Kong i Taiwan estan sota el principi anomenat «un país, dos sistemes». Encara que aquest es troba en el punt de mira, de moment les dues regions han optat per una forma de govern de caràcter presidencial sota aquest paraigua.

Quant a l'organització monetària, la majoria de països tenen la seva **pròpia moneda** (vegeu taula 5) i **banc central**. Això els atorga importants competències sobre la seva política monetària.

La dolarització, un fenomen comú a l'Amèrica Llatina, no és tan estesa al sud-est asiàtic. Només en alguns països, com a Cambodja, el riel s'utilitza per a petites quantitats, mentre que el dòlar és la moneda que s'usa en transaccions més grans.

Una última nota sobre aquesta qüestió té relació amb Brunei, la moneda del qual presenta paritat amb el dòlar de Singapur.

El cas de Tailàndia

Des de 2014, després del cop d'estat de Prayut Chan-o-cha, Tailàndia viu sota una dictadura militar, tot i que formalment ha estat elegit com a primer ministre al Parlament després de les eleccions de 2019 (Agència EFE, 2019b).

Autoritat monetària

Fins i tot en els casos en què pot semblar enganyosa (*dòlar de Hong Kong* o *dòlar de Singapur*), aquests tenen la seva pròpia autoritat monetària: l'Autoritat Monetària de Hong Kong (HKMA) i l'Autoritat Monetària de Singapur (MAS). Només a Taiwan, el Banc Central de la Xina és l'encarregat de la gestió monetària.

Taula 5. Països i les seves divises al sud-est asiàtic

País	Moneda
Japó	Ien
Hong Kong	Dòlar de Hong Kong
Taiwan	Nou dòlar taiwanès
Singapur	Dòlar de Singapur
Corea del Sud	Won sud-coreà
Tailàndia	Baht
Indonèsia	Rupia indonèsia
Filipines	Peso filipí
Malàsia	Ringgit
Vietnam	Dong
Myanmar	Kyat
Cambodja	Riel i dòlar
Laos	Kip laosià
Brunei	Dòlar de Brunei

Font: elaboració pròpia amb dades de l'ICEX i la CIA, *The World Factbook*.

2.2. Principals indicadors demogràfics, socioeconòmics i mediambientals

2.2.1. Demografia

En el sud-est asiàtic és on hi ha alguns dels països **més poblats** del món. **Indonèsia**, amb més de 267 milions d'habitants el 2018, és el primer de la llista regional, i el quart en el *top* 10 dels països més poblats a escala mundial. El **Japó** és el següent país amb més habitants (127 milions el 2018). A diferència de la resta de països de la regió, la població nipona presenta una tendència a la baixa des de 2010. Les Filipines i el Vietnam també destaquen pel seu alt volum poblacional, de 106.651.394 i de 95.545.962, respectivament, aquell mateix any. Aquests països conviuen amb d'altres de dimensions més petites: Brunei no arriba al milió, i Hong Kong, Singapur i Laos oscil·len entre els 5 i els 7 milions d'habitants aproximadament (vegeu taula 6).

Taula 6. Població per països (total) i representació en el món (%), 2018

País	Població	% món
Japó	127.202.192	1,67%
Hong Kong	7.371.730	0,10%
Taiwan	23.726.460	0,31%
Singapur	5.757.499	0,08%
Corea del Sud	51.171.706	0,67%
Tailàndia	69.428.453	0,91%
Indonèsia	267.670.543	3,51%
Filipines	106.651.394	1,40%
Malàsia	31.528.033	0,41%
Vietnam	95.545.962	1,25%
Myanmar	53.708.320	0,70%
Cambodja	16.249.792	0,21%
Laos	7.061.507	0,09%
Brunei	428.963	0,01%
TOTAL REGIONAL	863.502.554	11,32%
Món	7.631.091.040	100,00%

Font: United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2019.

L'estructura poblacional de la regió es caracteritza per ser generalment bastant **jove**, encara que hi ha disparitats significatives entre països. Es poden identificar tres models. El primer correspon als països membres de l'ASEAN,¹⁴ caracteritzat per tenir la població més jove de la regió. Tal com mostra la taula 7, el 34,5% dels seus habitants es trobava en el grup de menors de 20 anys el 2017. Paral·lelament, només el 6,7% de la població total tenia més de 65 anys aquell mateix any.

⁽¹⁴⁾L'ASEAN és el grup d'integració regional més important del sud-est asiàtic, que inclou Indonèsia, les Filipines, Malàisia, Singapur, Tailàndia, el Vietnam, Brunei, Cambodja, Laos i Myanmar. En l'apartat 4.1 aprofundirem amb més detall en aquest tema.

El segon model estaria representat per **Corea del Sud**, caracteritzat per una estructura poblacional més envellida. Amb les dades de 2018, la població menor de 25 anys sumaria un 25,22%, i la major de 25, un 14,55%. **Hong Kong** i **Taiwan** també encaixen en aquest model.

Un tercer model seria necessari per descriure la situació del **Japó**. El país nipó presenta l'estructura poblacional més envellida del sud-est asiàtic i del món. Tal com reflecteix la taula 7, el 28,8% dels japonesos tenen més de 65 anys, duplicant el percentatge del segon model, i multiplicant per set la mitjana de l'ASEAN. Aquesta situació es troba en el punt de mira dels japonesos, atès que és una de les qüestions més preocupants per al futur del país.

Taula 7. Models d'estructura poblacional al sud-est asiàtic

I ASEAN		II JAPÓ		III COREA DEL SUD	
0-4	8,8%	0-14	12,71%	0-14	13,03%
5-19	25,7%	15-24	9,63%	15-24	12,19%
20-54	50,4%	25-54	37,28%	25-54	45,13%
55-64	8,5%	55-64	12,01%	55-64	15,09%
+ 65	6,7%	+ 65	28,38%	+ 65	14,55%

Font: ASEAN (2017) i CIA (2018).

L'**esperança de vida** se situa de mitjana a 76 anys, després d'haver experimentat una millora substancial en tots els països. Hong Kong presenta el valor més alt, amb 85 anys. El Japó, Taiwan, Corea del Sud i Singapur també superen els 80 anys. Al costat oposat hi ha Laos, Myanmar i Cambodja, on l'esperança de vida se situa entre els 67 i els 69.

Finalment, la **urbanització** és un fenomen que també s'ha intensificat recentment al sud-est asiàtic. No obstant això, la taxa de població urbana difereix en gran manera d'uns països a altres.

Segons l'últim informe de les Nacions Unides (2018), Hong Kong i Singapur són totalment regions urbanes. El 2018, la població urbana va ser del 100%. El Japó (91,6%) i Corea del Sud (81,5%), i en menor mesura Taiwan (78,2%), Malàisia (76,0%) i Brunei (77,6%) també són altres dels països on la urbanització és elevada.

A la resta de la regió, per contra, la població urbana és inferior a la rural (a excepció d'Indonèsia, on la taxa d'urbanització va ser del 55,3%). Les xifres més baixes corresponen a Cambodja (23,4%), Myanmar (30,6%) i Laos (35,0%).

2.2.2. Producte interior brut (PIB), PIB per càpita i índex de Gini

El Japó és indiscutiblement la potència econòmica de la regió pel que fa al PIB, mantenint la primacia que ha gaudit històricament. El 2017, el PIB nipó va ser de 4.872.415 milions de dòlars, equivalent pràcticament al de la suma dels altres països del sud-est asiàtic (els recollits a la taula 8), i representant el 6,02% del PIB mundial.

Corea del Sud i Indonèsia van ser els següents en el rànquing. En el primer cas, el PIB va ser d'1.530.751 milions de dòlars, i d'1.015.751 en el segon.

Taula 8. PIB (en milions de dòlars corrents), PIB per càpita (dòlars corrents) i índex de Gini, 2017

País	PIB	PIB per càpita	Índex de Gini
Japó	4.872.415	38.331,98	32,1
Hong Kong	341.449	46.220,50	53,9 ⁱ
Taiwan	574.900	24.390,00	34,1 ⁱⁱ
Singapur	323.907	60.297,79	45,9 ⁱⁱⁱ
Corea del Sud	1.530.751	29.742,84	31,6
Tailàndia	455.303	6.578,19	37,8
Indonèsia	1.015.421	3.836,91	39,5
Filipines	313.595	2.981,93	40,9
Malàisia	314.710	10.117,57	46,3
Vietnam	223.780	2.365,62	34,5
Myanmar	67.069	1.249,83	38,1
Cambodja	22.158	1.385,26	37,9 ^{iv}

Font: el Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional (PIB i PIB per càpita); les Nacions Unides (índex de Gini, 2010-2017).

^{i, ii, iii, iv} Dades de CIA, *The World Factbook* (2012, 2017, 2008 y 2016).

^v Dada de l'ICEX, Govern d'Espanya.

Tòquio

Al Japó hi ha la ciutat més gran del món quant a població: Tòquio, amb 37.468.000 habitants el 2018. També la ciutat japonesa d'Osaka, amb una població de 19.281.000 habitants, va figurar en el top 10 de les ciutats més grans del món.

País	PIB	PIB per càpita	Índex de Gini
Laos	16.853	2.423,85	36,4
Brunei	12.128	28.572,11	41,3 ^v

Font: el Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional (PIB i PIB per càpita); les Nacions Unides (índex de Gini, 2010-2017).

^{i, ii, iii, iv} Dades de CIA, *The World Factbook* (2012, 2017, 2008 y 2016).

^v Dada de l'ICEX, Govern d'Espanya.

El fet de relacionar aquest indicador (el PIB) amb la població, el Japó continua mantenint un lloc destacat (amb un PIB per càpita de 38.331,98 dòlars), encara que molt per sota del de Singapur o Hong Kong. **Singapur** va presentar, el 2017, el **PIB per càpita més alt** de la regió (60.297,79 dòlars), i també va ser un dels més alts del món. En el cas de Hong Kong, va ser de 46.220,50 dòlars.

Aquestes xifres contrasten estrepitosament amb les d'altres països de la regió. A **Myanmar** i **Cambodja**, el PIB per càpita amb prou feines supera els 1.000 dòlars (vegeu taula 8). També és relativament baix el de Vietnam (2.365,62 dòlars), les Filipines (2.981,93 dòlars) i Laos (2.423,85 dòlars). Dels membres de l'ASEAN, amb l'excepció de Singapur, només Brunei (el seu PIB per càpita va ser de 28.572,11 dòlars) està a l'altura de països com Taiwan o Corea del Sud.

A partir d'aquestes dades, podem concloure que existeixen grans disparitats quant al PIB per càpita a la regió.

Com ja sabem, aquest indicador s'ha d'estudiar d'acord amb l'índex de Gini, que ens permet conèixer de quina manera es distribueix equitativament la renda entre la població. **Corea del Sud** i el **Japó** són els països **més equitatius** de la regió. El seu índex de Gini va ser de 31,6 i de 32,1, respectivament. Altres països on la renda es distribueix relativament de forma més equitativa són el Vietnam i Taiwan,¹⁵ on l'índex pren valors inferiors a 35.

(15) L'última dada disponible de Taiwan és del 2008.

Per contra, quins són els **països més desiguals**? **Hong Kong**, **Singapur** i **Malàisia** encapçalen la llista. El seu índex de Gini va ser de 53,9; 45,9 i 46,3 respectivament.

Aquestes xifres posen de manifest que, els països amb més renda per càpita – Singapur i Hong Kong – també són els països on aquesta renda es distribueix de manera més desigual.

2.2.3. Índex de desenvolupament humà (IDH) i índex de desigualtat de gènere (IDG)

Per tal d'ampliar l'anàlisi anterior, i acostar-nos una mica més al benestar de la població del sud-est asiàtic, en aquest subapartat parlarem de l'IDH i de l'IDG.

Segons l'últim informe de les Nacions Unides (2018), els països d'aquesta regió es divideixen fonamentalment en el grup de desenvolupament humà molt alt i el de desenvolupament humà mitjà. Dins del primer, **Hong Kong** és el primer país del rànquing (amb una puntuació de 0,933 que el situa a la **7a. posició** a escala mundial). A prop hi ha Singapur (9a. posició), el Japó (19a. posició) i Corea del Sud (22a. posició). Brunei i Malàisia també es classifiquen en aquest grup, encara que la seva puntuació és menor, situant-se en la 39a. i 57a. posició respectivament.

Altrament, **Myanmar** és el país amb el pitjor IDH. La seva puntuació va ser de 0,578, ocupant la 148a. posició a escala mundial. Altres països que es troben en el grup de desenvolupament humà mitjà són Cambodja (146a. posició), Laos (139a. posició), Indonèsia i el Vietnam (ambdós empatats a la 116a. posició).

Taula 9. Índex de desenvolupament humà i índex de desigualtat de gènere, 2017

	IDH	Ranking	Grup	IDG	Ranking
Japó	0,909	19	Molt alt	0,103	22
Hong Kong	0,933	7	Molt alt	-	-
Taiwan	-	-	-	-	-
Singapur	0,932	9	Molt alt	0,067	12
Corea del Sud	0,903	22	Molt alt	0,063	10
Tailàndia	0,755	83	Alt	0,393	93
Indonèsia	0,694	116	Mitjà	0,453	104
Filipines	0,699	113	Mitjà	0,427	97
Malàisia	0,802	57	Molt alt	0,287	62
Vietnam	0,694	116	Mitjà	0,304	67
Myanmar	0,578	148	Mitjà	0,456	106
Cambodja	0,582	146	Mitjà	0,473	116
Laos	0,601	139	Mitjà	0,461	109
Brunei	0,853	39	Molt alt	0,236	51

Font: United Nations Development Programme, (2018).

Els **països amb els millors IDH** són també els que tenen més **igualtat de gènere**. Com podem observar a la taula 9, Corea del Sud i Singapur són aquells que el seu IDG els situa en les posicions més altes. Aquests països lideren el rànquing en l'àmbit regional i ocupen la 10a. i la 12a. posició respectivament en l'àmbit mundial.

2.2.4. Impacte mediambiental

L'emissió de gasos contaminants és una qüestió latent a Àsia, on hi ha vuit dels països que van emetre més CO₂ el 2017. Dels països que estem treballant en aquest mòdul, el **Japó és el principal emissor**. Aquest any va ser responsable de 12.015 milions de tones mètriques (Mt) de CO₂ –un 3,3% del total mundial. D'aquesta manera, se situa com el 5è. país més contaminant quant a CO₂ del món.

Corea del Sud i Indonèsia també són importants emissors. En el primer cas, les emissions de Corea del Sud van ser de 616 MtCO₂ –un 1,7% del total– i de 487 MtCO₂ a Indonèsia –1,3% del total mundial– (United Nations Environment Programme, 2018).

3. Estructura productiva

En aquest apartat veurem l'estructura productiva de la regió tenint en compte el pes de cada activitat en el conjunt del PIB. S'abordaran els canvis més rellevants de la seva trajectòria en els últims anys fins a arribar al seu estat actual, indicant també les particularitats de cada cas.

3.1. El sector agrícola

Com ha succeït a la resta d'economies del món, encara que la producció agrícola ha augmentat exponencialment,¹⁶ el pes del sector agrícola¹⁷ ha disminuït la seva participació en el PIB al sud-est asiàtic. Aquesta és una característica generalitzada en tots els països de la regió.

Un altre tret important és que el seu pes actual difereix de forma extraordinària d'uns països a altres. A **Hong Kong i Singapur**, les activitats agrícoles només van generar el 0,07% i el 0,03% del valor afegit del seu PIB el 2017. També al Japó, Taiwan, Corea del Sud i Brunei el pes del sector es caracteritza per ser **molt reduït**, sense superar en cap cas el 2% (vegeu taula 10).

⁽¹⁶⁾Indonèsia ha estat, indiscutiblement, el país on la producció agrícola ha augmentat en gran manera. El 2007 va ser de 59.268 bilions de dòlars. Una dècada més tard, el 2017, va assolir la xifra de 133.571.

⁽¹⁷⁾D'acord amb la classificació del Banc Mundial, el sector agrícola també engloba la ramaderia, la pesca i les activitats forestals.

Taula 10. Valor afegit per sectors com a % del PIB, 2017

	Sector agrícola	Sector secundari	Sector de serveis
Japó	1,19%	29,14%	69,12%
Hong Kong	0,07%	7,21%	88,60%
Taiwan	1,80%	36,00%	62,10%
Singapur	0,03%	23,60%	70,21%
Corea del Sud	1,96%	35,87%	52,84%
Tailàndia	8,33%	35,28%	56,40%
Indonèsia	13,15%	39,39%	48,45%
Filipines	9,66%	30,43%	59,90%
Malàsia	8,78%	38,79%	51,01%
Vietnam	15,13%	33,40%	41,26%
Myanmar	23,33%	36,29%	40,37%
Cambodja	23,36%	30,85%	39,72%
Laos	16,20%	30,91%	41,53%
Brunei	1,09%	59,72%	40,85%

Font: elaboració pròpia amb dades del Banc Mundial (2019), excepte les estadístiques de Taiwan que han estat recollides de la CIA, *The World Factbook* (2019).

Al contrari, en altres països continua jugant **un paper important**. Aquest és el cas de **Myanmar** i **Cambodja**, on la contribució va ser del 23,36% i del 23,36% el 2017. També de Laos, el Vietnam i Indonèsia, on el sector primari no representa un percentatge poc significatiu del seu valor afegit total, amb valors del 16,20%, 15,13% i 13,15%.

3.2. La indústria

El pes del sector industrial¹⁸ ha seguit trajectòries molt dispars des de principis del segle XXI a la regió. A Laos, Myanmar i Cambodja podem parlar d'un augment sorprenent, arribant a duplicar-se a Laos i quadruplicar-se a Myanmar. A Hong Kong, però, s'ha reduït el pes a la meitat. A la resta, malgrat les variacions, no s'han produït casos tan significatius com els anteriors.

Actualment, la contribució del sector oscil·la entre el **rang 30-39%** a la majoria de països. El seu pes és significativament més alt a Brunei i Indonèsia, on ha representat el 59,72% i el 39,39% del valor afegit del PIB el 2017. Com ja hem assenyalat, els dos països són nacions petrolieres, fet que explica en bona part aquestes xifres. Allunyats de la mitjana també hi ha Hong Kong –el país amb el pes més baix de la indústria (7,21%)– i Singapur –amb un pes del 23,60%.

3.3. El sector de serveis

En consonància amb les tendències dominants a la resta del món, el sud-est asiàtic també ha avançat cap a una «**terciarització**» de les seves economies. Avui en dia, amb l'excepció de Brunei, el sector de serveis és el que aporta un valor afegit més gran al PIB.

Del que hem vist fins ara, podem intuir que aquest fenomen és especialment pronunciat a **Hong Kong**. Les activitats terciàries van tenir un pes del **88,60%** el 2017. De la mateixa manera, al Japó i a Singapur, la contribució del sector terciari va ser particularment elevada, propera al 70% (vegeu taula 10).

Hong Kong, l'economia més «terciaritzada» del sud-est asiàtic, presenta una clara especialització en serveis comercials i financers. Aquestes activitats van representar el 20,46% i el 17,02% del seu PIB, respectivament, el 2017. Aquesta característica pròpia de l'economia actual de Hong Kong és el resultat del paper històric que va exercir –«entrepôt»– i de la culminació de les transformacions dutes a terme a finals de la dècada dels noranta. L'administració pública i els serveis comunitaris i personals (16,93% del PIB) i els serveis immobiliaris i professionals (10,25% del PIB) van ser les següents categories més importants.

⁽¹⁸⁾Seguint la classificació del Banc Mundial, el sector industrial inclou la fabricació de manufactures, la mineria, la construcció i la provisió d'electricitat, aigua i gas.

El pes de les manufactures en el sector industrial

Les activitats manufactureres juguen un paper essencial en la indústria del sud-est asiàtic. Al Japó, Corea del Sud, Tailàndia i Singapur representen més del 70% del sector industrial. També a les Filipines, Malàisia i Myanmar el seu pes es troba al voltant del 60%.

Així mateix, el sector de serveis va presentar un pes destacat, superant el 50% del PIB, a Taiwan (62,12%), Corea del Sud (52,84%), Tailàndia (56,40%), les Filipines (59,90%) i Malàisia (51,01%). A la resta de països, les activitats terciàries tenen un pes menor, sense assolir la meitat de la contribució del seu PIB. Cambodja és el país que menys, amb un pes del sector del 39,73%.

4. Aspectes comercials

En aquest últim apartat ens centrarem plenament en la dimensió comercial. Seguirem l'esquema del mòdul 2, en primer lloc descrivint el context en què es duen a terme les transaccions comercials internacionals i identificant els principals acords i aliances. A continuació, abordarem el paper del sector extern en les economies de la regió, centrant-nos en les seves exportacions de béns i serveis. Finalment, analitzarem la seva integració a les cadenes globals de valor.

4.1. Marc comercial

En referència als acords multilaterals, tots els països del sud-est asiàtic que estem estudiant en aquest mòdul són **membres de l'OMC**. A part d'aquest context general, a la regió existeixen altres aliances. No obstant això, a diferència de l'Amèrica Llatina, no podem parlar d'integració regional.

L'aliança més important del sud-est asiàtic és l'**Associació de Nacions del Sud-est Asiàtic (ASEAN)**. Va ser creada el 1967 per Indonèsia, Malàisia, les Filipines, Tailàndia i Singapur. Amb el temps, també s'hi van unir Brunei, el Vietnam, Laos, Myanmar i Cambodja. Aquests 10 països són els membres actuals de l'ASEAN. La seva motivació és el foment de la cooperació econòmica i comercial a la regió, però també en aspectes socioculturals i de seguretat.

Corea del Sud i Laos, juntament amb la Xina, l'Índia, Sri Lanka, Bangladesh i Mongòlia formen part de l'**APTA (Acord Comercial Àsia-Pacífic)**. Aquesta aliança es va crear el 1975 sota l'ESCAP¹⁹ amb l'objectiu d'establir un règim aranzelari preferencial entre els països membres i impulsar les seves relacions comercials.

Cap a la zona de lliure comerç més gran del món?

El 23 de juny de 2019, els líders de l'ASEAN es van reunir amb l'objectiu d'impulsar en major mesura l'anomenada **Associació Econòmica Integral Regional (RCEP)**, per les seves sigles en anglès: *Regional Comprehensive Economic Partnership*, que aspira a convertir-se en el megatractat de lliure comerç més ambiciós del món. El RCEP estaria integrat pels membres de l'ASEAN juntament amb Austràlia, la Xina, l'Índia, el Japó, Corea del Sud i Nova Zelanda, reunint així més del 40% del PIB mundial (Agència EFE, 2019a; ASEAN, s.d.).

⁽¹⁹⁾L'ESCAP (Comissió Econòmica i Social per a l'Àsia i el Pacífic) és l'organisme de les Nacions Unides equivalent a la CEPAL per a l'Àsia i el Pacífic. Per a saber-ne més: <https://www.unescap.org/apta>

Si transcendim la regió del sud-est asiàtic, convé destacar dos fòrums importants: l'APEC (*Asia-Pacific Economic Cooperation*) i l'EAS (*East Asia Summit*). El primer, fundat el 1989, reuneix 21 països del Pacífic asiàtic i americà, tant del sud com del nord (el Canadà i, fins al 2017, els Estats Units). El seu principal objectiu és promoure la cooperació econòmica i comercial a la regió.

L'EAS, per la seva banda, és un projecte més recent (2005), i persegueix la cooperació econòmica, però també política i de seguretat. Són membres de l'EAS els països de l'ASEAN, Corea del Sud, la Xina, els Estats Units (des de 2011), l'Índia, el Japó, Nova Zelanda i Rússia (des de 2011).

CPTPP

Així doncs, en el seu context, s'ha signat recentment el **Partenariat Transpacífic Integral i Progressiu (CPTPP)** com a alternativa al *Transpacífic Trade Partnership (TTP)* després de la retirada dels Estats Units el 2017. En ambdós casos, és un acord per a facilitar el comerç entre els seus socis –Japó, Malàisia, Vietnam, Singapur, Brunei, Austràlia, Canadà, Xile, Nova Zelanda, Perú i Mèxic (San Martín, 2018).

4.2. El comerç exterior de la regió

4.2.1. El pes del comerç exterior

El pes del comerç exterior és de summa importància en els països del sud-est asiàtic. A més a més, en les últimes dècades el seu pes en relació amb el PIB ha augmentat de forma generalitzada (només a Malàisia i Brunei ha disminuït lleugerament).

Tanmateix, no en tots els països la seva importància és la mateixa. A la regió, hi ha grans disparitats:

- En alguns països, les exportacions de béns i serveis superen el valor del PIB. Aquest és el cas de **Hong Kong** i **Singapur**, que van representar el 188,76% i el 171,42%, respectivament, el 2017. El **Vietnam** també encaixaria en aquest grup, amb un pes del 101,59%.
- També a **Cambodja** (60,68% del PIB), **Malàisia** (71,39% del PIB) i **Tailàndia** (68,18% del PIB) l'exportació és de gran importància.
- No supera el 50% del PIB a **Brunei** (49,57%), **Corea del Sud** (43,09%), **Laos** (34,34%) i les **Filipines** (31,02%).
- El **Japó**, **Myanmar** i **Indonèsia** es caracteritzen per tenir el **pes més baix** de les exportacions en les seves economies. En el primer cas, va ser del 17,77% del PIB, del 19,96% en el cas malai i del 20,19% en l'indonesi.

El Japó

No obstant això, el **Japó** és un actor important en l'escena comercial internacional. El 2017, es va situar en el **top 10** dels països amb més exportacions i importacions de béns i serveis. Les exportacions de béns nipons van representar el 3,94% del total mundial, i les de serveis un 3,41% (World Trade Organization, 2018).

4.2.2. El comerç de béns

Com en el cas llatinoamericà, el comerç de béns és el *grosso* de les transaccions internacionals. En aquest apartat, ens centrarem principalment en les classes de béns exportats des del sud-est asiàtic i les destinacions a què es dirigeixen.

Taula 11. Exportacions totals de béns (en milions de dòlars, 2017) i classificació per tipus de producte (% , 2016)

	TOTAL	Manu- factures	Productes agrícoles	Fuels i minerals	Altres
Japó	698.131	87,3%	1,6%	3,7%	7,3%
Hong Kong	550.272	86,1%	2,2%	1,1%	10,6%
Taiwan	317.381	91,2%	2,3%	5,7%	0,8%
Singapur	373.237	76,5%	3,4%	12,2%	7,9%
Corea del Sud	573.694	89,7%	2,3%	7,6%	0,4%
Tailàndia	236.694	74,6%	17,1%	4,1%	4,2%
Indonèsia	168.573	46,7%	27,0%	25,0%	1,2%
Filipines	63.233	82,2%	9,0%	5,2%	3,2%
Malàsia	217.839	68,0%	13,5%	17,9%	0,6%
Vietnam	214.323	82,4%	14,7%	2,8%	0,0%
Myanmar	13.300	40,8%	29,9%	29,2%	0,1%
Cambodja	11.950	91,4%	6,5%	0,1%	1,9%
Laos	3.950	23,7%	26,2%	40,7%	9,4%
Brunei	5.665	6,2%	0,1%	88,3%	5,3%

Font: OMC.

Com mostra la taula 11, les **manufactures** són la categoria de béns que lidera les exportacions. En la majoria de països del sud-est asiàtic, representen més del 75% de les exportacions totals. A Taiwan i Cambodja, aquesta categoria fins i tot supera el 90%.

No obstant això, dins d'aquesta categoria general hi ha diferències significatives en el tipus de manufactura. Al Japó, les exportacions de vehicles de motor van assolir els 93.373 milions de dòlars el 2017, convertint-se de lluny en el seu principal ítem exportat.

Ara bé, a Hong Kong, Taiwan, Corea del Sud, Singapur, les Filipines i Malàisia, tenen un pes destacat els productes electrònics.²⁰ Al Vietnam i a Tailàndia, el protagonisme correspon a la maquinària de processament de dades i transmissió de radiotelefònica. Finalment, en el cas cambodjà, els tèxtils són l'exportació primordial.

Els **fuels i minerals** són la categoria líder en les exportacions procedents de Laos i Brunei (40,7% i 88,3% del total). A Brunei, les exportacions corresponen totalment a petroli i derivats, un aspecte característic de la seva economia que

⁽²⁰⁾ Concretament, l'OMC es refereix a «circuitos electrònics integrats».

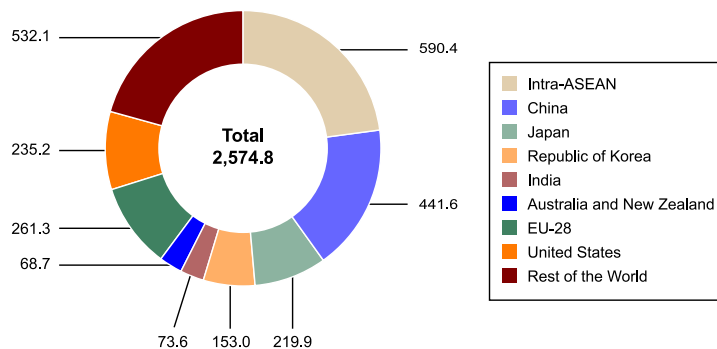
ja hem vist en punts anteriors d'aquest mòdul. Els fòssils també juguen un paper important en les exportacions indonèsies, atès que és el producte més venut a l'estranger, seguit de l'oli de palma.

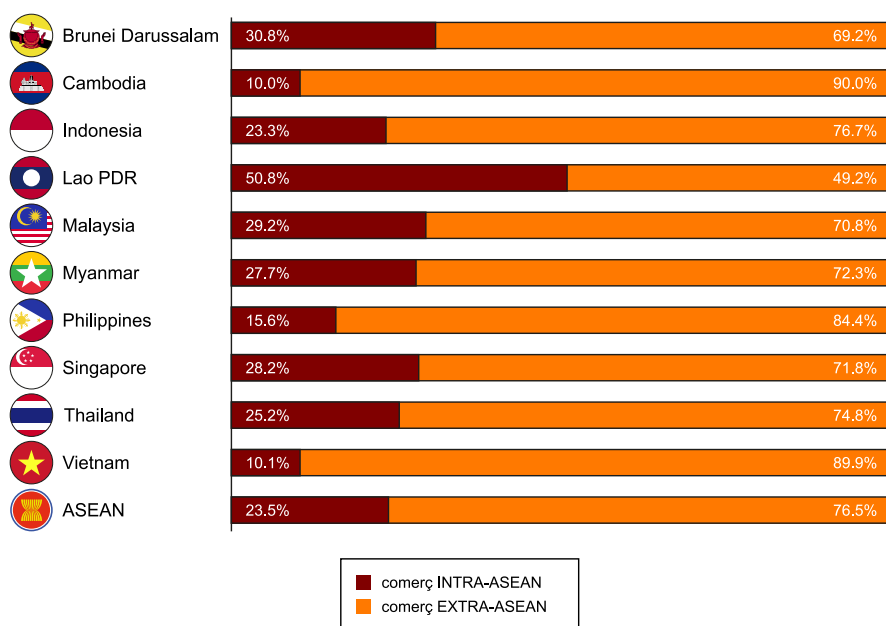
Al costat d'Indonèsia, Myanmar i Laos són els països on les exportacions de **productes agrícoles** tenen un pes més gran (més del 25% del total).

A on es dirigeixen les exportacions del sud-est asiàtic?

- La **Xina** és el soci comercial número u de la majoria dels països de la regió. Com és d'esperar, aquest tret és especialment rellevant a Hong Kong (el 54,1% de les seves exportacions de manufactures es van dirigir a ports xinesos el 2017). També Taiwan (26,3%), Corea del Sud (24,8%), Indonèsia (13,7%), Malàisia (13,5%), Myanmar (38,9%) i Laos (36,1%) comparteixen aquesta característica, encara que en menor proporció.
- Els **Estats Units** és la primera destinació de les exportacions japoneses (el 19,3%, encara que molt a prop de la Xina, on es dirigeixen el 19%), i també de Vietnam (21,8%).
- La **Unió Europea** també ocupa les primeres posicions. El seu pes com a soci comercial és particularment destacat a Cambodja (el 39,9% de les exportacions –recordem, bàsicament tèxtils– es van dirigir a la UE) i al Vietnam (19,3%).
- Pel que fa al **comerç interregional**, l'ASEAN forma un marc comercial en el qual es duen a terme fluxos bidireccionals significatius. Tal com reflecteix la figura 2, al voltant d'¼ de les exportacions de béns dels seus membres es dirigeixen a altres membres de l'aliança. Laos és el país on el comerç intra-ASEAN és el més important, assolint gairebé el 50%.

Figura 2. Destinació del comerç de béns dels membres de l'ASEAN conjunt (bilions de dòlars) i per països membres (%), 2017

Font: ASEAN, 2018.

4.2.3. El comerç de serveis

Com vam comentar anteriorment, les transaccions internacionals de serveis tenen un pes més baix que les de béns. De mitjana, van representar el 19% del valor de les exportacions totals.

El tipus de servei exportat divergeix lleugerament d'uns països a altres. No obstant això, podem afirmar que els serveis de **viatge** són indiscutiblement la categoria més exportada. En països com les Filipines, Laos i Cambodja superen el 75% (vegeu taula 12). També al Vietnam (68,2%), Myanmar (59,0%), Indonèsia (52,3%) i Malàisia (50,1%) tenen un pes molt més gran que altres tipus de servei.

Els **serveis comercials**²¹ constitueixen el grup dominant a les Filipines i al Japó, on supera el 60% de les exportacions. També a Singapur (55,7%), Corea del Sud (53,0%), Taiwan (41,5%) i, en menor mesura, Hong Kong (38,5%). Cal assenyalar que els serveis financers són la subcategoria més exportada a Hong Kong, mentre que a la resta de països els serveis de negocis i de propietat intel·lectual ocupen les primeres posicions.

⁽²¹⁾Segons la classificació de l'OMC, les principals subcategories dels serveis comercials corresponen als serveis de negocis, els serveis financers i la propietat intel·lectual.

El tercer grup amb un pes significatiu en les exportacions de serveis és el **transport**. Tal com mostra la taula 12, és la segona categoria més exportada en molts països. En particular, convé destacar el cas de Brunei, on aquest tipus de servei té un pes particularment elevat, que representa el 68,0% del total de les exportacions de serveis.

Taula 12. Exportacions totals de serveis (en milions de dòlars, 2017) i classificació per tipus de servei (% , 2016)

	TOTAL	Serveis comercials	Viatge	Transport	Serveis relacionats amb béns
Japó	180.006	61,5%	18,8%	18,9%	0,8%
Hong Kong	103.601	38,5%	32,1%	29,0%	0,3%
Taiwan	44.721	41,5%	27,6%	22,2%	8,7%
Singapur	164.404	55,7%	12,0%	27,9%	4,5%
Corea del Sud	86.469	53,0%	15,5%	28,5%	3,0%
Tailàndia	75.354	14,6%	76,3%	9,1%	0,0%
Indonèsia	23.946	30,9%	52,3%	14,6%	2,2%
Filipines	35.586	66,0%	19,6%	6,4%	8,0%
Malàsia	36.662	30,2%	50,1%	11,9%	7,9%
Vietnam	12.986	11,5%	68,2%	20,2%	0,0%
Myanmar	3.688	21,6%	59,0%	7,8%	11,6%
Cambodja	4.487	5,0%	82,8%	12,2%	0,0%
Laos	830	4,4%	85,9%	9,7%	0,0%
Brunei	509	3,6%	28,3%	68,0%	0,1%

Font: OMC, 2019.

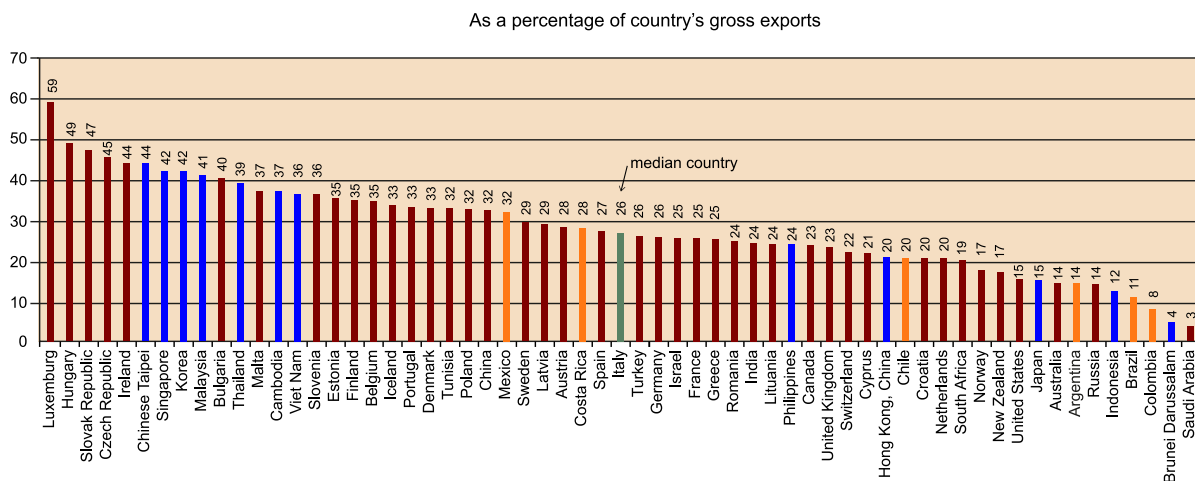
4.3. La participació en les cadenes globals de valor (CGV)

En aquest últim apartat veurem fins a quin punt els països del sud-est asiàtic formen part de les cadenes globals de valor. Per això, utilitzarem les ja conegudes ràtios d'integració «cap endarrere» i «cap endavant» que vam veure al mòdul 2.

Recordem que la ràtio d'integració «cap endarrere» mesura el % del valor afegit estranger que hi ha en el total de les exportacions finals d'un país. Com mostra la figura 3, al sud-est asiàtic hi ha alguns dels països amb la integració més elevada d'aquesta modalitat del món. Ens referim específicament a Taiwan, Singapur, Corea del Sud i Malàisia. En tots ells, el valor afegit estranger incorporat a les seves exportacions va ser d'entre el 40% i el 44%. També a Cambodja i el Vietnam, la integració «cap endarrere» és molt significativa (37% i 36%, respectivament).

L'explicació d'aquest fenomen rau principalment en la naturalesa de les exportacions de la regió. Com hem vist en l'apartat 4.2.2, són majoritàriament productes electrònics, el muntatge dels quals es duu a la regió amb components d'altres llocs del món.

Figura 3. Ràtio de participació «cap endarrere» per països del món (% de les exportacions totals nacionals), 2011

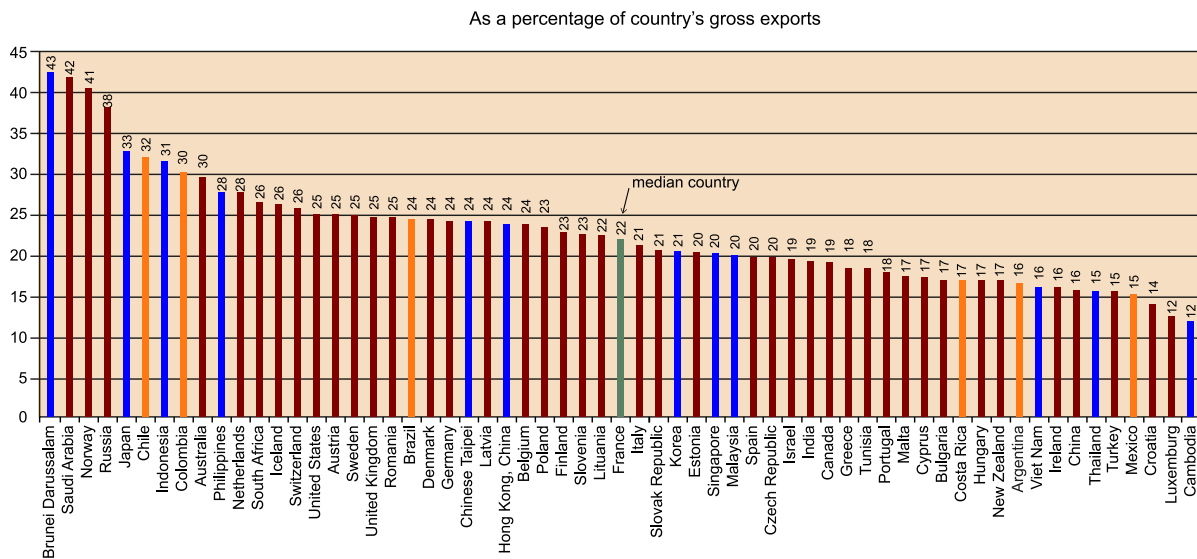
Font: Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), 2016.

La participació «cap endavant» també té lloc de forma significativa a la regió, tot i que els protagonistes no són els mateixos. La ràtio de participació «cap endavant» situa Brunei com el país número u en aquest tipus d'integració.²² El 43% del valor afegit exportat per Brunei es va incorporar posteriorment a les exportacions dels seus socis comercials. Com ja sabem, Brunei exporta principalment recursos petrolers, fet que explica la seva alta integració en les CGV «cap endavant». Tal com reflecteix la figura 4, aquesta característica és comuna en els països petrolers i/o amb matèries primeres abundants.

⁽²²⁾ En relació amb els països per als quals l'OCDE proporciona estadístiques.

Altres dels països amb ràtios elevades són el Japó (33%), Indonèsia (31%), les Filipines (28%) i, en menor mesura, Taiwan (24%) i Hong Kong (24%). Tots ells se situen per sobre de la mitjana.

Figura 4. Ràtio de participació «cap endavant» per països del món (% de les exportacions totals nacionals), 2011

Font: Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), 2016.

Si afegim els dos indicadors anteriors, obtenim el **ràtio d'integració total**, que ens dona una visió global de la integració en les CGV. I d'acord amb això, podem concloure que **Taiwan** és el país amb la participació total més alta amb un 68%. Corea del Sud, Singapur i Malàisia també presenten una elevada participació.

Resum

El sud-est asiàtic, com l'Amèrica Llatina, ha estat víctima de l'imperialisme europeu. Iniciat al segle XVI, la seva màxima esplendor es va produir al segle XIX, quan les potències colonitzadores van aconseguir una gran àrea d'influència a la regió. Només el Japó –que va jugar un rol oposat– i Tailàndia van poder escapar.

Les dues Guerres Mundials van abocar el final de l'era imperialista, donant pas al procés d'independència de les antigues colònies, que s'estendrà al llarg del segle XX. Va ser un procés marcat per la diversitat en les seves formes i resultats, com mostra l'organització politicoterritorial actual.

En aquest nou escenari, les antigues i noves nacions del sud-est asiàtic van iniciar un procés de transformació econòmica que les conduiria a un notable progrés econòmic i social en les dècades posteriors. El Japó va ser el país pioner. Parlem així del «miracle econòmic japonès» de 1953 a 1973.

A aquest el van seguir els «dragons de la primera generació», l'enlairament dels quals es va produir a la dècada dels setanta, i els «dragons de la segona generació», a la dècada dels vuitanta. Els altres països, amb l'excepció de Brunei, van iniciar les reformes més tard, fet que va retardar de manera inexorable les millores que van experimentar els països veïns.

Es va assolir l'èxit inicial gràcies a la intervenció de l'Estat en l'economia i la seva adequada gestió. No obstant això, l'onada de liberalització i desregulació financera i comercial va interrompre el camí de la prosperitat, provocant la profunda crisi especulativa de 1997.

En l'actualitat, el sud-est asiàtic es caracteritza per ser una regió significativament poblada. Indonèsia és el 4t. país amb més població del món (267 milions el 2019). També el Japó, amb 127 milions d'habitants, es troba en les primeres posicions. Tanmateix, la població nipona està en declivi i afrontant un fort envelliment.

El Japó és també protagonista en relació amb el PIB, amb el més gran de la regió (4.872.415 milions de dòlars el 2017, un 6,02% a escala mundial). Corea del Sud i Indonèsia són els següents, superant el trilió. No obstant això, el PIB per càpita més alt correspon a Singapur (60.297 dòlars) i Hong Kong (46.220 dòlars). Aquestes xifres contrasten estrepitosament amb els baixos valors de Myanmar o Cambodja, que amb prou feines superen els 1.000 dòlars. Cal ressaltar que Singapur i Hong Kong són els països amb la distribució de la renda més desigual.

Mentre que la meitat dels països es classifiquen en el grup de desenvolupament humà molt alt, l'altra meitat pertany al grup de desenvolupament humà mitjà. Els països amb posicions més altes de l'IDH també presenten millors resultats en l'IDG. Malauradament, les millores en el desenvolupament humà han anat acompanyades d'un augment de les emissions de CO₂.

La «terciarització» de l'economia és un tret comú, encara que en diferents graus. A Hong Kong, els serveis constitueixen gairebé el 90% del PIB. També a Taiwan i Singapur el sector té un pes significatiu. Per contra, les activitats agrícoles són particularment importants a Cambodja i Myanmar (al voltant del 23% del PIB en ambdós casos).

Quant al comerç exterior, no hi ha formes vigents d'integració econòmica com en el cas llatinoamericà, però sí aliances, la més important és l'ASEAN.

El sector exterior té un pes rellevant, especialment en països com Hong Kong, Singapur i el Vietnam. En aquests, el valor de les exportacions supera al del PIB. En d'altres, com el Japó, se situa al voltant del 20%. Les exportacions de béns són majoritàries, sent les manufactures la categoria de producte més exportada. Entre els socis comercials, la Xina ocupa un lloc primordial en tots els casos.

La integració a les CGV és un fenomen notable a la regió. Taiwan, Singapur, Corea del Sud i Malàisia es van situar en les primeres posicions a escala mundial pel que fa a la integració «cap endarrere», mentre que Brunei, el Japó i Indonèsia també estan en el *top* 10 en el cas de la participació «cap endavant».

Bibliografia

Agencia EFE (2019a, juny 23). Los líderes de la Asean se reúnen en Bangkok para constituir la mayor zona de libre comercio mundial. *RTVE*. Recuperat de <http://www.rtve.es/noticias/20190623/laos-lideres-asean-se-reunen-bangkok-para-constituir-mayor-zona-libre-comercio-mundial/1960860.shtml>

Agencia EFE (2019b, juliol 25). Tailandia estrena Parlamento electo tras cinco años de junta militar. *Agencia EFE*. Recuperat de <https://www.efc.com/efe/espana/mundo/tailandia-estrena-parlamento-electo-tras-cinco-anos-de-junta-militar/10001-4030088>

APEC (s.d.). Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC). Recuperat de <https://www.apec.org/>

ASEAN (s.d.). Recuperat de <https://asean.org/>

ASEAN (2018). ASEAN Statistical Highlights 2018. Jakarta: ASEAN Secretariat.

Australian Government (s.d.). East Asia Summit (EAS). Recuperat de <https://dfat.gov.au/international-relations/regional-architecture/eas/Pages/east-asia-summit-eas.aspx>

Bustelo, P., García, C. i Oliví, I. (2004). *Estructura económica de Asia Oriental*. Madrid: AKAL.

Giacomo D'Alisa, F. D. i G. K. (2014). *Degrowth - A vocabulary for a new era. Igarss 2014*

Government of Japan (s.d.). Abenomics. Recuperat de <https://www.japan.go.jp/>

López López, M. V. (2009). El estatuto jurídico-político de Hong Kong en la República Popular de China. *Revistas Científicas Universidad de Murcia*, 27, 290-304. Recuperat de <https://revistas.um.es/analederecho/article/view/118071>

Molina Medina, N. (2015). Asia y la Conferencia de Bandung. *Humania del Sur*, 10(19), 43-56.

Muñoz, F. J. (2011). La descolonización de Asia y África. El movimiento de los países no alineados (Sección temario de oposiciones de Geografía e Historia), *Clío* 37.

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) (2016). *Participation in Global Value Chains in Latin America*. Recuperat de <https://doi.org/10.1787/5jlpq80ts8f2-en>

Pereira Pinto, P. A. (2004). Taiwan – um futuro formoso para a Ilha? aspectos de segurança e política. *Revista Brasileira de Política Internacional*, 47(2), 59-99. Recuperat de <http://www.scielo.br/pdf/rbpi/v47n2/v47n2a03.pdf>

Raworth, K. (2018). *Economía rosquilla. Siete maneras de pensar la economía del siglo XXI*. Barcelona: Ediciones Paidós.

San Martín, D. (2018). *Acuerdo integral y progresivo para la Asociación Transpacífico* (núm. 9). Centro Estudios Internacionales UC (CEIUC). Recuperat de <http://centroestudiosinternacionales.uc.cl/images/publicaciones/publicaciones-ceiuc/2018/Marzo/TPP.pdf>

Stiglitz, J. E., Sen, A. i Fitoussi, J. P. (2011). *Mis-measuring Our Lives: Why GDP Doesn't Add up*. Nova York, NY: The New Press.

United Nations (2018). *World Urbanization Prospects: The 2018 Revision. Economic and Social Affairs*. Recuperat de <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>

United Nations Department of Economic and Social Affairs (2019). *World Population Prospects 2019*.

United Nations Development Programme (2018). *Human Development Indices and Indicators - 2018 Statistical Update*. United Nations Development Programme.

United Nations Environment Programme (2018). *Emission Gap Report 2018*. Nairobi: United Nations Environment Programme. Recuperat de <http://www.unenvironment.org/emissions-gap>

World Trade Organization (2018). *Trade Profiles*. Recuperat de https://www.wto.org/spanish/res_s/booksp_s/trade_profiles18_s.pdf

Recursos online:

Portal Acadèmic de la Universitat Autònoma de Mèxic: <https://e1.portalacademico.cch.unam.mx/alumno/historiauniversal2/unidad1/expansioncolonialsigloXIX>

Recursos de la Universidad de Barcelona: <http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/5401/5/meiji2.5.pdf>

Bases de dades: :

ASEAN: <https://data.aseanstats.org/>

Banc Mundial: <https://data.worldbank.org/>

Bureau of Foreign Trade of Taiwan: <https://www.trade.gov.tw/>

CIA: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>

ESCAP: http://data.unescap.org/escap_stat/#data/90

Organització Mundial del Comerç: <https://data.wto.org/>

World Economic Forum: <https://www.weforum.org/agenda/2019/06/chart-of-the-day-these-countries-create-most-of-the-world-s-co2-emissions/>